

ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΣΥΓΓΕΝΕΙΑΣ

➤ **Ενότητα 1 (Εισαγωγική):** Τι είναι η συγγένεια;

Βενετία Καντσά

Τμήμα Κοινωνικής Ανθρωπολογίας και Ιστορίας

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Άδειες Χρήσης

- ▶ Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- ▶ Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Αιγαίου**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο την αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

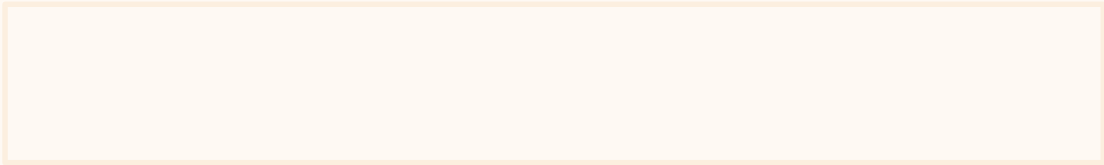
Στόχοι ενότητας

- ▶ Η κατανόηση της σημασίας που είχε η μελέτη της συγγένειας για την ανθρωπολογία.
- ▶ Ο προβληματισμός με αναφορά στην ερώτηση «Τι είναι συγγένεια;».
- ▶ Η εξοικείωση με τα σύμβολα και τους όρους της συγγένειας

Περιγραφή ενότητας

- Τι είναι συγγένεια;
- Σύμβολα και όροι της συγγένειας

Τι είναι συγγένεια;

Γιατί η συγγένεια θεωρήθηκε τόσο σημαντική;

Η συγγένεια θεωρήθηκε ως η πλέον σημαντική πλευρά της κοινωνίας, όσον αφορά την ανθρωπολογική θεωρία, και υπάρχουν διάφοροι λόγοι γι αυτό:

- Ανεξάρτητα για το αν πρόκειται για το ταμπού της αιμομιξίας ή για την ανατροφή και κοινωνικοποίηση των παιδιών, η συγγένεια θεωρήθηκε ότι σημαδεύει το όριο ανάμεσα σε μια μη-ανθρώπινη και σε μια ανθρώπινη τάξη πραγμάτων.
- Η συγγένεια θεωρήθηκε ως κάτι διακριτό από άλλες πλευρές της κοινωνίας. Διαφορετική, και κατά μία έννοια πιο σημαντική, από άλλες πλευρές όπως η οικονομία ή η πολιτική για παράδειγμα.
- Στην ιστορία της ανθρωπολογίας, ήταν μέσα από τη μελέτη της συγγένειας που αναγνωρίστηκε η ποικιλία των ανθρώπινων νοητικών συστημάτων και η εσωτερική λογική των διάφορων κοινωνικών δομών. Αυτό ήταν αλήθεια τόσο για εξελικτικιστές όπως ο Morgan, όσο και για δομολειτουργιστές όπως ο Radcliffe-Brown.
- Ο λόγος για τον οποίο οι ανθρωπολόγοι ήταν τόσο πρόθυμοι στο να ‘ανακαλύπτουν’ δομικές αναλογίες και αντιθέσεις ήταν γιατί η συγγένεια θεωρήθηκε ως δομημένη με τον πιο διαφανή τρόπο σε σχέση με τους υπόλοιπους τομείς της ζωής. Η γενεαλογία έδωσε στους ειδικούς της συγγένειας ένα εργαλείο για συγκριτική μελέτη μεταξύ πολιτισμών που δεν ήταν δυνατή σε άλλα πεδία.
- Τέλος, για να κάνουμε τον κύκλο οι μελέτες της συγγένειας οδήγησαν στην πλάνη ότι η συγγένεια είναι χτισμένη σε μοντέλα που είναι πιο ‘αληθινά’ από εκείνα της θρησκείας, της οικονομίας, της πολιτικής, του νόμου.

Τι είναι συγγένεια;

- ▶ Στην πραγματικότητα, η συγγένεια δεν είναι πιο ‘αληθινή’ από τα παραπάνω. Ούτε οι δομές της συγγένειας είναι πιο φανερές δια-πολιτισμικά από ότι οι δομές που καταγράφονται και μελετούνται από τους ειδικούς στη θρησκεία, την οικονομία και την πολιτική. Η φαινομενική διαπολιτισμική ‘πραγματικότητα’ της συγγένειας προέρχεται από μια λανθασμένη εξίσωση της ‘συγγένειας’ με τη ‘βιολογία’.
- ▶ Η συγγένεια, για όλες σχεδόν τις κοινωνίες, στηρίζεται σε υποτιθέμενα βιολογικά θεμέλια. Ωστόσο, αυτό είναι ένα πολιτισμικό φαινόμενο, και όχι ένα από μόνο του βιολογικό. Το ταμπού της αιμομιξίας, η οικογένεια, ο γενεαλογικός δεσμός είναι υπαρκτά και καθολικά στον ανθρώπινο πολιτισμό – ωστόσο, δεν αποτελούν δείκτες ταυτόσημων ιδεολογικών εννοιών σε όλους τους πολιτισμούς, ούτε συγκεκριμένων ‘δεδομένων της αναπαραγωγής’.

Τι είναι συγγένεια;

- ▶ Απαλλαγμένη, λοιπόν, από την ταύτισή της με τη βιολογία η συγγένεια είναι παντού και πάντοτε κοινωνική και πολιτισμική κατασκευή ανεξάρτητα ποια δεδομένα αναπαραγωγής βρίσκονται πίσω από την ποικιλότητα των συστημάτων συγγένειας.
- ▶ Η συγγένεια με άλλα λόγια είναι σχέσεις που χαρακτηρίζονται από πολλαπλότητα, αλλαγή και αμφισημία και οι οποίες προσδιορίζονται από και συναρτώνται με ποικίλες παραμέτρους (κοινωνικές, θρησκευτικές, πολιτισμικές, συστήματα ιδεών, αντιλήψεων).

Η μελέτη της συγγένειας

- ▶ Η ανθρωπολογική μελέτη της συγγένειας χωρίστηκε παραδοσιακά σε τρεις περιοχές:
 - ▶ δομή της ομάδας (η οποία περιλαμβάνει καταγωγή και εγκατάσταση)
 - ▶ αγχιστεία (γαμήλιες σχέσεις)
 - ▶ ταξινόμηση των συγγενών

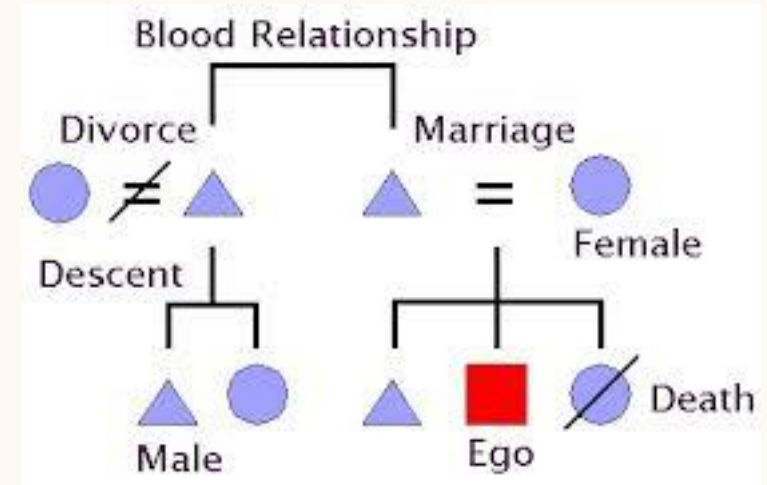
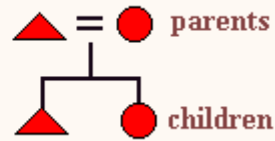
Κανόνες και απαγορεύσεις υπάρχουν σε κάθε μια από αυτές τις περιοχές. Η σύμπτωση αυτών των κανόνων ανάμεσα σε αυτές τις περιοχές θεωρήθηκε ή ίδια η κοινωνική δομή

- ▶ Σύμφωνα με τον A. Barnard "Αν για πολλές δεκαετίες μετά τους πρώτους ανθρωπολόγους η συγγένεια εξακολουθούσε να κατέχει τη σημαντικότερη θέση ανάμεσα στα εμπειρικά και ανθρωπολογικά ενδιαφέροντα της ανθρωπολογίας, αυτό πιθανότητα να μην είναι πλέον αλήθεια. [...] Ούτε είναι και αλήθεια ότι η συγγένεια είναι μια ιδέα με ένα παρελθόν και κανένα μέλλον. Η συγγένεια εξακολουθεί και παραμένει σημαντικό στοιχείο της ανθρώπινης κοινωνίας όσο ήταν πάντοτε, ενώ νέες προοπτικές στις κοινωνικές και βιολογικές επιστήμες προσφέρουν δυνατότητες να ξανασκεφτούμε ορισμένα παλιά επιχειρήματα με νέο φως".

Σύμβολα και όροι της συγγένειας

Τα σύμβολα της συγγένειας

▲ male ● female
 = marriage bond
 | descent bond
 — codescent bond

Όροι συγγένειας

- ▶ **Συγγένεια (kinship)**
 - ▶ Σχέση εξ αίματος ή/και εξ αγχιστείας
- ▶ **Συγγενείς (relatives)**
 - ▶ Άτομα που συνδέονται με σχέσεις αιματοσυγγένειας ή/και αγχιστείας
- ▶ **Αιματοσυγγένεια (consanguineal kinship)**
 - ▶ Η συγγένεια που θεμελιώνεται στην αναγνώριση της καταγωγής. Διακρίνεται σε ευθεία και πλάγια
- ▶ **Ευθεία Γραμμή (direct line)**
 - ▶ Ο γενεαλογικός δεσμός ανάμεσα σε άτομα που έχουν γεννηθεί το ένα από το άλλο. Είναι ανιούσα ή κατιούσα.
- ▶ **Πλάγια Γραμμή (lateral line)**
 - ▶ Ο κοινός δεσμός ανάμεσα σε άτομα που κατάγονται από έναν κοινό πρόγονο αλλά δεν έχουν γεννηθεί κατ' ευθείαν το ένα από το άλλο
- ▶ **Αιματοσυγγενείς (kin)**
 - ▶ Ομάδα ατόμων που αναγνωρίζουν έναν κοινό πρόγονο
- ▶ **Αγχιστεία (affinity)**
 - ▶ Συγγενική σχέση που δημιουργείται ανάμεσα σε άτομα μέσω ενός γάμου. Διακρίνεται και αυτή σε ευθύγραμμη και πλάγια ανάλογα με το αν αναφέρεται σε αιματοσυγγενείς σε ευθεία ή πλάγια γραμμή του άλλου συζύγου. Π.χ. η αγχιστεία που συνδέει τον γαμπρό με τον πεθερό του είναι ευθύγραμμη, ενώ είναι πλάγια η αγχιστεία που συνδέει τον σύζυγο με το αδελφό της συζύγου του, τον κουνιάδο του.
- ▶ **Αγχιστείες (affines)**
 - ▶ Άτομα που σχετίζονται μεταξύ τους μέσω ενός γάμου.

Παραλληλεξάδελφα και σταυρεξάδελφα

➤ Παραλληλεξάδελφα (parallel cousins)

- Τα παιδιά δύο ή περισσότερων αδελφών του ίδιου φύλου. Παραλληλεξάδελφα ενός προσώπου είναι π.χ. τα παιδιά του αδελφού του πατέρα του ή της αδελφής της μητέρας του.

➤ Σταυρεξάδελφα (cross-cousins)

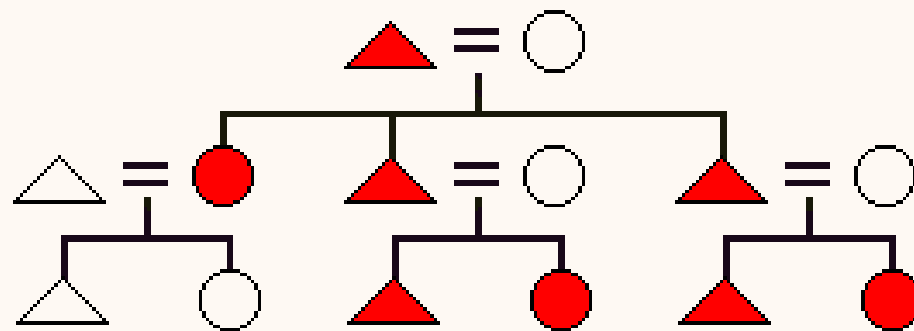
- Τα παιδιά δύο ή περισσότερων αδελφών διαφορετικού φύλου. Τα παιδιά της αδελφής του πατέρα του ή του αδελφού της μητέρας του είναι σταυρεξάδελφα ενός προσώπου

Δομή της ομάδας: καταγωγή

- ▶ Οι κανόνες που καθορίζουν τον τρόπο με τον οποίο ένα άτομο προσλαμβάνει τα κύρια χαρακτηριστικά της κοινωνικής του θέσης διαμέσου ενός γενεαλογικού δεσμού
- ▶ **Μονογραμμική (unilineal descent, unilateral descent)**
- ▶ Η μεταβίβαση της καταγωγής ορίζεται αποκλειστικά από έναν από τους δύο γεννήτορες και από τα πρόσωπα που συνδέονται μαζί τους με δεσμούς ευθύγραμμης συγγένειας

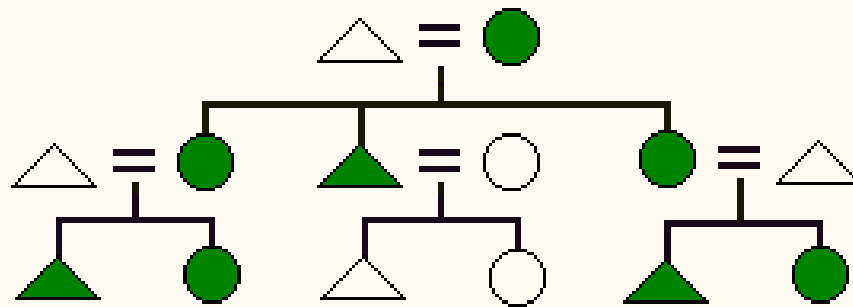
Πατρογραμμική καταγωγή

- ▶ Πατρογραμμική (patrilineal descent)
- ▶ Η καταγωγή ορίζεται αποκλειστικά από τον πατέρα και από τους άνδρες που συνδέονται μαζί του με δεσμούς ευθύγραμμης αιματοσυγγένειας **Πατροπλευρικός (patrilateral patri-kin)**: Συγγενής από την πλευρά του πατέρα
- ▶ **Αρρενογονία (agnatic relationship)**
- ▶ Σχέση αιματοσυγγένειας που ακολουθεί αποκλειστικά την ανδρική γραμμή καταγωγής. Σύμφωνα με το σύστημα αυτό το τέκνο είναι συγγενής της αδελφής του πατέρα του, όχι όμως των παιδιών της.

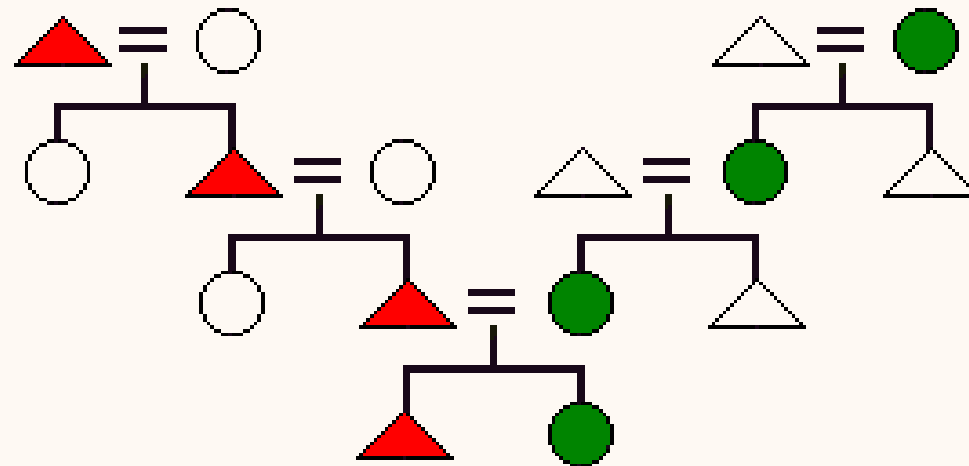
Μητρογραμμική καταγωγή

- **Μητρογραμμική (matrilineal descent)**
- Η καταγωγή ορίζεται αποκλειστικά από τη μητέρα και τις γυναίκες που συνδέονται μαζί της με σχέσεις ευθύγραμμης αιματοσυγγένειας. **Μητροπλευρικός (matrilateral ή matri-kin):** Συγγενής από την πλευρά της μητέρας
- **Uterine (uterine)**
- Σχέση αιματοσυγγένειας που περνάει μόνο διαμέσου των γυναικών χωρίς την παρεμβολή ανδρών

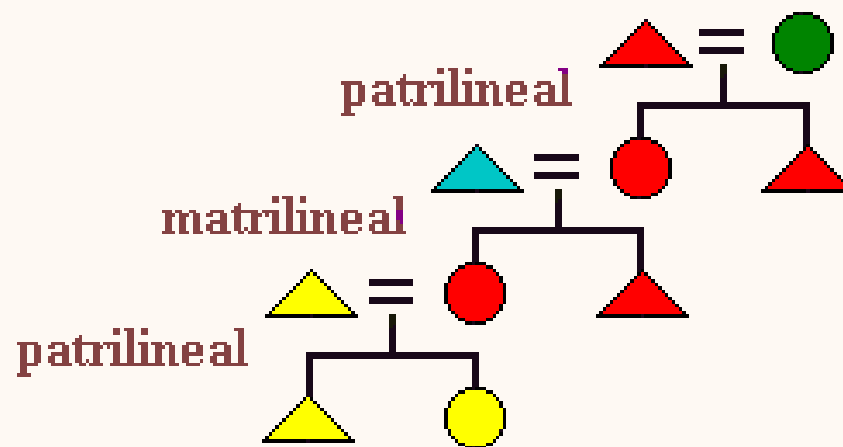
Παράλληλη καταγωγή (parallel descent)

Σπάνια μορφή μονογραμμικής καταγωγής όπου η καταγωγή των ανδρών ορίζεται αποκλειστικά μέσω της γραμμής των αρσενικών και των γυναικών μέσω της γραμμής των θηλυκών

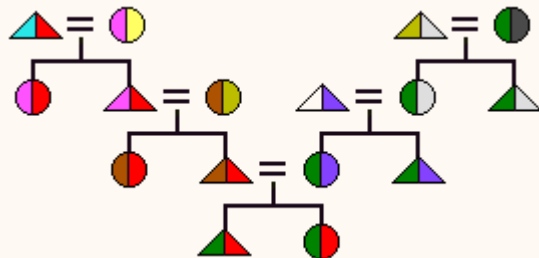
Αμφιγραμμική καταγωγή (ambilineal descent)

- ▶ Το άτομο επιλέγει από μόνο του να ενταχθεί στην πατρική ή την μητρική ομάδα. Η επιλογή όμως είναι οριστική.

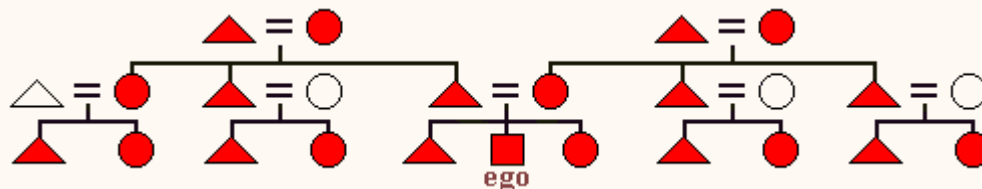
Διπλογραμμική καταγωγή (bilineal descent)

Η καταγωγή που ορίζεται από τους δύο γεννήτορες και από τα πρόσωπα που συνδέονται μαζί τους με δεσμούς ευθύγραμμης αιματοσυγγένειας

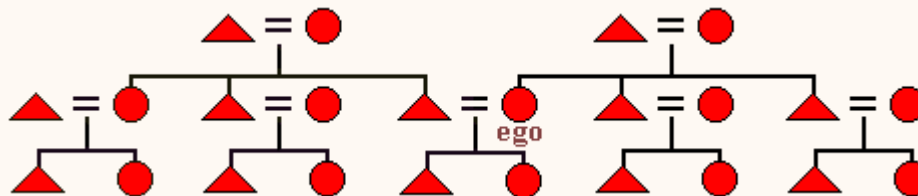
Αδιαφοροποίητη καταγωγή (cognatic descent)

Το άτομο κατέχει δικαιώματα τόσο στην πατρική όσο και στη μητρική ομάδα. Μπορεί ή όχι να εκδηλώσει τάσεις προτίμησης για τη μια ή την άλλη πλευρά ανάλογα με τις συνθήκες που θα αντιμετωπίσει

Σόι (kindred)

Το προσωπικό δίκτυο συγγένειας κάθε υποκειμένου

Γενεαλογική γραμμή, κλαν, φατρία

➤ Γενεαλογική Γραμμή ή ρίζα (lineage)

- Σύνολο προσώπων που συνδέονται μεταξύ τους με δεσμούς μονογραμμικής αιματοσυγγένειας. Δηλ. μια ομάδα που απαρτίζεται από άτομα που έλκουν την καταγωγή τους πάνω σε μια μοναδική γραμμή καταγωγής –πατρική ή μητρική- από έναν κοινό γεννήτορα. Ο/η πρόγονος αυτός/ή αποτελεί ιστορικό πρόσωπο και το κάθε μέλος της ομάδας μπορεί με ακρίβεια να χαράξει την γενεαλογική αναγωγή του σε αυτόν. Το

➤ Κλαν (clan)

- Το κλαν δηλώνει κοινωνικά σύνολα που τα μέλη του συνδέονται με δεσμούς μονογραμμικής καταγωγής (πατρογραμμικής ή μητρογραμμικής). Τα κλαν είναι κατά κανόνα εξωγαμικά και εκπληρώνουν πολιτικές, θρησκευτικές λειτουργίες κ.λ.π.

➤ Φατρία (phatry)

- Ο όρος φατρία δηλώνει ομαδοποίηση των κλαν. Οι φατρίες συχνά δεν έχουν ειδικό όνομα ούτε κατέχουν ειδικές λειτουργίες. Επισημαίνονται μόνο στην ανάλυση και αυτό με άδηλο τρόπο όταν π.χ. διαπλέκονται μεταξύ τους στην περίπτωση της εξωγαμίας.

Αγχιστεία: κανόνες γάμου

- ▶ **Ενδογαμία (Endogamy)**
- ▶ Οι κανόνες που επιβάλλουν οι δύο σύζυγοι να προέρχονται από το ίδιο κοινωνικό σύνολο. Π.χ. οι κανόνες εκείνοι που απαγορεύουν το γάμο μεταξύ ετεροθρήσκων και επιβάλλουν το γάμο μεταξύ ομοθρήσκων.
 - ▶ **Ανδραδελφογαμία ή λεβιράτο (levirate)**
 - ▶ Ενδογαμικός κανόνας που επιβάλλει στην άτεκνη χήρα να παντρευτεί τον αδελφό του συζύγου της που πέθανε.
 - ▶ **Γυναικαδελφογαμία ή σοροράτο (sororate)**
 - ▶ Ενδογαμικός κανόνας που επιβάλλει στον χήρο να παντρευτεί την αδελφή της γυναίκας του που πέθανε
- ▶ **Εξωγαμία (Exogamy)**
 - ▶ Οι κανόνες εκείνοι που επιβάλλουν οι δύο σύζυγοι να προέρχονται από διαφορετικά κοινωνικά σύνολα. Π.χ. οι κανόνες που απαγορεύουν την αιμομιξία είναι εξωγαμικοί

Αγχιστεία: μορφές γάμου

- ▶ **Μονογαμία (monogamy)**
- ▶ **Πολυγαμία (polygamy)**
 - ▶ Μορφή νόμιμων πολλαπλών ενώσεων όπου ένας σύζυγος συνδέεται με πολλαπλούς παράλληλους γάμους με περισσότερους από έναν συζύγους.
 - ▶ **Πολυανδρία (polyandry)**
 - ▶ Σπάνια μορφή πολλαπλής ένωσης με παράλληλους γάμους μιας γυναίκας με περισσότερους από έναν άνδρα. Η πολυανδρία είναι μια από τις τρεις μορφές πολυγαμίας
 - ▶ **Πολυανδρία, ανδραδελφική (fraternal polyandry)**
 - ▶ Θεωρείται η συνηθέστερη μορφή πολυανδρίας, όπου όλοι οι σύζυγοι μιας γυναίκας είναι και αδελφοί (σε ορισμένες αγροτικές περιοχές της Ινδίας, στη Σρι Λάνκα, το Νεπάλ, το Θιβέτ)
 - ▶ **Πολυγυνία (polygyny)**
 - ▶ Η πολλαπλή ένωση με παράλληλους γάμους ενός άντρα με περισσότερες από μια γυναίκα. Η πολυγυνία είναι μια από τις τρεις μορφές πολυγαμίας (σε μουσουλμανικές κοινωνίες, κοινωνίες της δυτικής και ανατολικής Αφρικής)
 - ▶ **Πολυγυνία γυναικαδελφική (sororal polygyny)**
 - ▶ Μορφή πολυγυνίας κατά την οποία όλες οι γυναίκες ενός άνδρα πρέπει να είναι και αδελφές
 - ▶ **Ομαδογαμία (group marriage) ή Κοινογαμία (cenogamy)**
 - ▶ Σπανιότατη μορφή πολλαπλών γενετήσιων ενώσεων όπου δύο ή περισσότεροι άνδρες είναι κοινοί σύζυγοι δύο ή περισσότερων γυναικών

Εγκατάσταση

Η συγγένεια αναλύθηκε με αναφορά στην έννοια της «συγγένειας εξ αίματος» και την έννοια της «αγχιστείας». Ωστόσο, η ανάλυση των συστημάτων συγγένειας συνοδεύεται αναγκαστικά από την έννοια της εγκατάστασης. Αποτελεί στοιχείο του συστήματος της συγγένειας γιατί διέπει τη σύνθεση των οικιακών ομάδων όπου συγκατοικούν συγγενείς εξ αίματος και αγχιστείες.

- ▶ πατροτοπική – ανδροτοπική
- ▶ μητροτοπική – γυναικοτοπική
- ▶ μητραδελφική
- ▶ Διπλή
- ▶ νεοτοπική

Ταξινόμηση της συγγενειακής ορολογίας

- ▶ ... πριν προχωρήσουμε στους τρόπους ταξινόμησης των συγγενών ή, αλλιώς, στα «συστήματα συγγενικής ορολογίας» θα χρειαστεί να αναφερθούμε στον πρώτο βικτωριανό ανθρωπολόγο που ασχολήθηκε με την ταξινόμηση των συγγενών στα τέλη του 19^{ου} αι. τον Lewis Henry Morgan, «πατέρα της ανθρωπολογίας της συγγένειας». Αυτό θα είναι το θέμα της επόμενης ενότητας...

Βιβλιογραφία

- ▶ Παραδέλλης, Θεόδωρος. 1996. «Εισαγωγή. Συγγένεια: Από τη Βιολογική ‘Ουσία’ στο Πολιτισμικό Σύμβολο». Στο *Εισαγωγή σε Δύο Θεωρίες της Κοινωνικής Ανθρωπολογίας*, Louis Dumont. Εκδ. Καστανιώτης: Αθήνα, σ.σ. 11-19.
- ▶ Barnard, Alan. 1994. “Rules and Prohibitions: The Form and Content of Human Kinship”. Στο *Companion Encyclopedia of Anthropology. Humanity, Culture and Social Life*, Tim Ingold (ed.). Routledge: London and New York, σ.σ. 783-812.

ΤΕΛΟΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ

Βενετία Καντσά
Τμήμα Κοινωνικής Ανθρωπολογίας και Ιστορίας

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

